

ІСТОРІЯ РЕВОЛЮЦІЇ

(1917—1921)

II

Влада П. Скоропадського

Написав

Д-р ПАНАС ФЕДЕНКО

ІСТОРІЯ РЕВОЛЮЦІЇ.

II. ВЛАДА П. СКОРОПАДСЬКОГО.

Написав д-р ПАНАС ФЕДЕНКО.

ВАЖНІШІ ПОМИЛКИ.

Сторінка	III	рядок 7 знизу /бставини/ - обставини; 4 зн. /григоровича/ - Григоровича;
	IУ.	10 згори /біли/ - були ; 14 зг. /Реппенкампф/ - Ренненкампф;
	У.	19. зн. /хаміняється/ - заміняється ;
	УІ.	20 зн. /щоб були віднoвлені/ - щоб була відновлена; 9,8 зн. /викликало навіть/ викликало нехіть навіть;
	УІІ	16 зг. /Ефремов/ - Єфремов ; 14,13 зн. /українського університету, влада.../- українського національного відродження. для нововідкритого українського університету...,
	Х.	9 зн. /ніністри/ - міністри;
	ХІІ	18 зг. /української/ - українські; 29 зг. /Швеца/ - Швеця ; 1 зн. /крзаків/ - козаків.

УКРАЇНА ПІД ВЛАДОЮ П. СКОРОПАДСЬКОГО.

29 квітня 1918 року силою німецьких окупантів, на бажання великих землевласників і капіталістів - російських, польських і жидівських, - скасовано владу Української Центральної Ради. На чолі нового уряду поставлено генерала Павла Скоропадського, з титулом гетьмана. В першій своїй "Грамоті" до українського народу Скоропадський писав: "Я оголошую себе гетьманом усієї України". Цією "Грамотою" скасовано Центральну Раду і розв"язано всі земельні комітети. Новий уряд скасував також назву - "Українська Народня Республіка" і завів нову - "Українська Держава". Скоропадський заявив у своїй "Грамоті", що він у найближчий час видасть закон про вибори до українського Сейму з законодатними правами. Гетьман відновив приватну власність на землю і повну свободу куплі та продажу землі на Україні. Одночасно він повідомляв, що постарається наділити землею безземельних і малоземельних хліборобів. Тимчасом у земельній справі Скоропадський скасував усі закони й розпорядки Центральної Ради та російського Тимчасового Уряду. Цим Україну повернено до відносин передреволюційних.

Першим головою гетьманського уряду був М. Сахно-Устимович. Він запросив до участи вновому уряді представників української партії соціялістів-федералістів. На початку деякий час німецькі рішальні чинники на Україні не були проти того, щоб уряд Скоропадського мав у своєму складі безсумнівних українців. Начальник німецького штабу в Україні генерал Ґренер заявив у розмові з представниками провідних партій скасованої Центральної Ради, що "гетьманові дано вказівки, щоб творений ним уряд стояв цілком на ґрунті української державности, зовсім не орієнтуючись ні в сторону Москви ні в бік Польщі". Ґренер зазначив також, що, на його погляд, політика нової влади має бути лівою, і через те потрібна участь в уряді соціялістів. Ґренер у переговорах з українськими партіями давав зрозуміти, що "основні закони", проголошені Скоропадським у день перевороту, можуть бути змінені.

Після кількаденних переговорів соціялісти-федералісти дали були згоду на вступ членів своєї партії до уряду Скоропадського. Але було вже -, як сказав Ґренер - "запізно". Уряд гетьмана Скоропадського утворили представники російських правих партій. Німці уважали, що участь українських соціялістів-федералістів в уряді Скоропадського "не має значіння, бо вони складають дуже малу партію". Також представників української партії хліборобів - демократів не взято в склад уряду Української держави. Уряд був сформований Миколою Василенком, членом російської конституційно-демократичної партії. /"Кадети"/. Незабаром Василенка замінив Федір Лизогуб. В уряді Лизогуба було сім членів російської конституційно-демократичної партії. Інші члени цього уряду були ще правішого напряму, деякі з них були відомі своєю ворожістю до всього українського національного відродження

Німецький генерал Людендорф у своїх споминах про війну 1914-1918 писав, що німецька політика 1918 року не ставила собі завдання піддержувати український державницький рух. Навпаки, німецькі провідні чинники плянували відновлення монархічної "единой неделимой Росії", як майбутньої союзниці Німеччини. Тимчасом німецький уряд хотів використати матеріяльні засоби України для ведення війни проти держав

Антанти. Людендорф зазначає, що уряд Центральної Ради "мусів зникнути", бо не бажав іти на руку Німеччині в її домаганнях щодо постачання засобів, потрібних німцям для війни. Натомісць Людендорф хвалить Скоропадського, що з ним, мовляв, німецькому штабові було легко працювати, і перечисляє, скільки м"яса, коней та іншого добра вдалося німцям вивезти з України при допомозі уряду Скоропадського.

Політична лінія російської більшости гетьманського уряду сходилася з німецькими плянами на сході Европи. Цього не могли змінити ні поодинокі міністри-українці, що були в уряді Скоропадського /напр. Дм.Дорошенко, міністер закордонних справ/, ні рішуча опозиція всього українського свідомого громадянства.

НОВИЙ РЕЖИМ ТА УКРАЇНСЬКЕ ГРОМАДЯНСТВО.

Українські народні маси зустріли гетьманський переворот дуже вороже. На початок травня був призначений Всеукраїнський Селянський з"їзд у Києві. Нова влада заборонила цей з"їзд, на який зібралося більше 10.000 селянських делеґатів з усіх кінців України. Тому члени з"їзду відбули свої наради тайно в Голосіївськім лісі під Києвом. На цих нарадах ухвалено протестувати проти вмішування німецького війська у внутрішні українські справи та проти влади гетьмана, "яку піддержує лише невеличка купка землевласників і капіталістів, ворожих до Української Народньої Республіки і до всіх здобутків революції". В поклику до селянства з"їзд писав: "Брати-селяни! Земля і воля в небезпеці! Найшла чорна хмара на нашу Україну, яка хоче знову пригнітити селянство і держати його в бідності та в темноті. Встаньмо ж усі на боротьбу з контрреволюцією! Умремо, а землі й волі не віддамо!"

14 травня 1918 року, відбувся нелеґально в Києві Всеукраїнський Робітничий З"їзд. Хоч на цім з"їзді більшість мали представники російського та жидівського пролетаріяту, все ж робітництво України пішло тепер однозгідно за кличем самостійної Української Народньої Республіки. Всеукраїнський Робітничий З"їзд рішучо відкинув пропозиції большевицьких делеґатів, що закликали робітників боротися за совєтську владу. Щоденник Української Соціялдемократичної Партії - "Робітнича Газета"- писав про цей Робітничий З"їзд"

"Це перший об"єднаний виступ пролетаріяту України, коли він відмовився від орієнтації в бік Москви й Петрограду та зв"язав справу закріплення своїх здобутків з удержанням Української Республіки".

Всеукраїнський Робітничий З"їзд прийняв постанови, що закликали робітників до боротьби з реакційним урядом Скоропадського.

В середині травня відбувся в Києві П"ятий З"їзд Української Соціял-Демократичної Партії. Про режим Скоропадського з"їзд зазначив у своїй політичній резолюції так:

"Цей переворот має метою знищення української державности і всіх здобутків революції". При цім з"їзд Української Соціялдемократії заявив, що "лише відстоювання цілковитої самостійности України може дати, як Україні в цілому так і українському пролетаріятові з рема максимальне забезпечення їх вільного національно-культурного і соціяльно-економічного розвитку".

Томущо в урядових російських кругах нової гетьманської влади велася пропаганда за федерацію України з Росією, "визволеною від большевиків", з"їзд УСДРП проголосив "рішучу боротьбу з гаслом федерації з Росією, як з гаслом , направленим проти української революції і прти інтересів Українського пролетаріяту".

13-16 травня теж у Києві відбувся нелеґально з"їзд Української Партії Соціялістів-Революціонерів. На цьому з"їзді виявилась велика розбіжність між правим і лівим крилом партії . Праве крило кликало

до боротьби проти влади Скоропадського за демократизацію політичного і громадського життя на Україні. Ліве крило гостро критикувало всю попередню політику партії і покладало надії на те, що "революційний рух на Україні виллється організовано у всесвітній революційний рух". Це ліве крило УПСР шукало порозуміння з російськими большевиками і різко відмежовувалося від усіх українських політичних груп - несоціялістичних і соціялістичних. Хоч на з"їзді УПСР більшість ухвалила резолюцію правого крила, але випадково так сталося, що в новий центральний Комітет партії вибрано майже самих прихильників лівої течії: Лев Ковалів, Антін Приходько, Андрій Заливчий, Лашкевич і інші. Новий центральний комітет негайно порозв"язував усі організації УПСР і повів свою роботу зовсім нелеґально.
Проти цієї політики центрального комітету виступила група членів УПСР, що назвала себе "Центральною Течією". У своїй декляраціі комітет "Центральної Течії" заявляв, що "більшість партії визнавала і визнає національне визволення українського народу - шляхом створення незалежної української держави за неминучий стан і за конечну передумову успішности його ... боротьби за своє політичне і соціяльне визволення". Але -, сказано в деклярації ,- ліва група, що мала в своїх руках центральний комітет партії, "легковажила національно-державний момент".Новий центральний комітет УПСР почав видавати свій нелеґальний орган "Боротьба". Від того названо цей напрям "боротьбистами. Розлам у рядах УПСР значно ослабив активність партії, бо багато енергії витрачалося на внутрішню боротьбу між лівим і правим крилом.

Основи влади Скоропадського.

Уряд Скоропадського піддержували великі землевласники і капіталісти України різних національностей: росіяни, поляки, німці, жиди. До української національности з кляси великих землевласників і капіталістів признавалися тільки одиниці /Євген Чикаленко, Володимир Леонтович, Сергій Шемет/. Бачивши наміри німецького штабу на Україні, відомий український патріот і меценат української культури Євген Чикаленко рішуче відмовився від "гетьманської булави",яку йому пропонували німці перед тим, як договорилися з Скоропадським. Є.Чикаленко теж не прийняв від Скоропадського запропонованої йому посади міністра земельних справ Української Держави. Рішення Є.Чикаленка було знаком глибокого недовір"я всього свідомого українства, незалежно від клясової приналежности, до влади Скоропадського, поставленої німецькою збройною силою.

Переворот 29 квітня зручно використали для своїх клясових і національних інтересів російські реакційні круги на Україні. З"їзд російської конституційно-демократичної партії /"Кадети"/ на Україні 8-11 травня 1918 року в Києві визнав "необхідною участь партії в державній роботі".

Цей з"їзд постановив домагатися, щоб російській мові негайно надано права державної мови. Російські "кадети" заявили на своєму з"їзді, що вони лишаються вірні "ідеалам партії та її програмі". Цей ідеал був для них у відновленні Великої Росії через прилучення України. А поки цього, з огляду на обставини не можна було проголосити, то російські "кадети" рішили "приспособитися до нових форм державного життя та влити в нього наш зміст" /з промови голови "кадетського" з"їзду григоровича-Барського/. Також всеукраїнський з"їзд діячів "промисловости, торгівлі, фінансів і сільського господарства" /скорочено - "Протофіс"/ під проводом фон-Дітмара ґрафа А.Бобринського /нащадка цариці

Катерини II/, князя А. Ґоліцина, кн. В. В.Кочубея та інших російських націоналістів, ухвалив у травні 1918 р. піддержувати владу Скоропадського. Члени уряду Скоропадського - М.Василенко, Ф. Лизогуб, Ваґнер і ін.- брали участь у цих з"їздах представників пануючої кляси України. Влада Скоропадського була незахована клясова А тому що український нарід протягом попередньої своєї історії втратив свої вищі верстви, то й національний характер влади поміщиків і капіталістів за гетьмана Скоропадського був не український . Так, на посади губерніяльних і повітових старост були попризначувані майже виключно люди, ворожі до українського національного руху, виразники інтересів пануючих кляс. Ось деякі імена цих старостів: Дементьєв, Комаров, Ключніков, Кудрянов, Харадатаєв, Мустафін, Верещаґін, Плещеєв, Ярцев, Мельніков, Ґрапов, Русанов, Лапов, Черніков, князь Волконський, Реппенкамп, Корбе Келлер і ін. Після перевороту Скоропадського на Україну насунуло багато царських російських бюрократів із Московщини, що не могли або не хотіли бути під большевицькою владою. В цих обставинах слова нового уряду і заяви міністрів, що вони, мовляв, теж "українські патріоти" виразно суперечили їхнім ділам.

УКРАЇНСЬКІ НАЦІОНАЛЬНІ ГРУПИ ТА ВЛАДА СКОРОПАДСЬКОГО.

Реакційний і протиукраїнський напрям уряду Скоропадського глибоко збентежив всі патріотичні групи українського громадянства. 24 травня 1918 року чотирі українські партії разом з Радою службовців українських залізниць та з Радою Всеукраїнської поштово-телеграфної спілки подали свою писану заяву до гетьмана Скоропадського. Були це партії - самостійників - соціялістів, трудова партія, партія соціялістів - федералістів та хліборобів - демократів. Ця остання партія свого часу взяла була участь у підготовці державного перевороту Скоропадського. Але, побачивши тепер, що на Україні запанували російські реакціонери, хлібороби-демократи стали в гостру опозицію до цього режиму. В заяві цих партій і організацій до Скоропадського писано:
"Кабінет міністрів є не український по своєму складу і по своїй політичній орієнтації. В кабінет міністрів не ввійшли представники українських партій і українських громадянських груп, які власне творили українську державу.
В новий кабінет міністрів увійшли російські кадети, октябристи /російська партія, правіша за кадетів П.Ф./ та взагалі представники тих неукраїнських груп, які завжди вороже ставилися до українського руху й до української державности і поборювали їх з усіх сил в ім"я "єдиної неділимої Росії". Ці партії та групи вславились на Україні своєю обрусительною, антидемократичною діяльністю, і тому покликання їх до власти, цілком справедливо, утворило повне недовір"я в українськім народі до гетьманського уряду в справі належного відношення з його боку до інтересів українського народу. Своєю політикою і діяльністю новий уряд дає ґрунт і підстави до повного недовір"я і навіть ворожого відношення до нього широких народніх мас".
Згадані українські організації в своїй заяві до Скоропадського протестували проти заборони з"їздів земських управ та проти заборон і розгонів збройною силою робітничих і селянських конґресів, "в той час як дозволяються з"їзди представників капіталу, торговлі і важкої земельної власности". Така політика -"тільки може переконати широкі працюючі маси в тім, що новий уряд стоїть на варті не їх інтересів"/.
Політичні, національні і суспільні відносини на Україні під владою Скоропадського названі українські партії описували в своїй заяві так:

"Наслідки заборони селянського з"їзду страшні: ця заборона кинула бідніше селянство в розпуку й безпорадність. Через те повстала скрізь страшна ненависть до господарів-хліборобів /великих і середніх землевласників П.Ф./, убивства їх, підпали, знищення, спаші посівів і т.інш./. Зміна комісарів і комендантів, а часом їх ув"язнення без суду та слідства й настановлення на їх місце осіб неукраїнської орієнтації, а то й україножерів, часом із бувших жандармів і поліційних приставів, які замість боротьби з анархією борються з українським елементом громадських і державних інституцій. Разом із тим розв"язуються демократичні органи самоврядування і реставруються старі цензові думи й земства. Така однобічна, в інтересах великої земельної власности і капіталу, безтактна, а то й жорстоко брутальна діяльність новопоставленої адміністрації обурює всі верстви українського народу, а надто селян".
Далі в цьому меморіялі подано факти закриття гетьманською адміністрацією українських просвітних установ, арештів свідоміших громадян тільки за те, що вони були відомі як діячі українського національного відродження. В заяві українських організацій вказано на рішучу й послідовну заміну по всіх міністерствах українців - службовців не-українцями та на витиснення в міністерствах української мови мовою російською:
"В суді,- писано в цьому відповідальному документі,- запанувала знову російська мова, яка покищо об"явлена рівноправною з українською. Суддями навіть на вищі посади призначаються люди не з громадян Української Держави"/
Автори заяви писали також про православну церкву, що була визнана гетьманським урядом за організацію державну. Проте в православній церкві на Україні була ведена російським і зросійщеним духовенством політика, ворожа українській мові, культурі і національно-державним стремлінням українського народу. Політику гетьманського уряду в справі військовій заява партій описувала цими словами:
" Наше військо, що відіграло головну ролю у відбудованні нашої держави, й серед якого є найбільше патріотів і фахівців усякого роду зброї, зараз свідомо руйнується й заміняється московським елементом. Витісняючи скрізь із армії українців, заводиться рядом, замість контр-розвідки, політичну шпіонажу"...

ПАНУВАННЯ РЕАКЦІЇ.

Уряд Скоропадського розв"язував міські, губерніяльні та повітові управи, вибрані на підставі демократичного закону р.1917. Місцеву самоуправу тепер віддано в більшості в руки тих людей, що були в цих установах і за царського режиму. Багатьох визначних діячів української місцевої самоуправи влада Скоропадського та німецька окупаційна сила арештувала, держала безвинно в тюрмах або ж висилала за межі України, в німецькі концентраційні табори.
Гетьманська влада, поза своїми "теплими словами" до робітників і селян, не виявила бажання і уміння упорядкувати відносини між працею і капіталом, між селянством і великими землевласниками. На Україні росло безробіття. Власники промислових закладів самовільно відовували свої підприємства, не визнавали закону про 8 годин праці, не додержували колективних договорів. Уже в кінці травня начислялося безробітних в українських промислових центрах більше 180 тисяч. Між безробітними почався справжній голод.

Ще в кінці травня 1918 року всеукраїнський з"їзд професійних робітничих союзів у Києві виявив рішучо протибольшевицький настрій різнонаціонального пролетаріяту України. В постановах того з"їзду, що мав коло 500 делеґатів, сказано, що "робітники мусять рішуче порвати з цим напрямом /большевизмом/, який приніс непоправиму шкоду робітничому рухові, фактично скасувавши економічні організації робітників". Але реакційна політика гетьманського уряду та виголоджування робітництва несовісними підприємцями дали зброю в руки большевицьких аґітаторів, що ширили по Україні відомості про "добробут" робітництва в Совєтській Росії. Так своєю політикою клясового егоїзму влада Скоропадського сама штовхала робітництво України на примирення з большевизмом.
Ще гірше склалися відносини гетьманського уряду з українським селянством. Хоч Другий Всеукраїнський Селянський З"їзд, що відбувся нелеґально в травні 1918 року, звернувся до селянства з закликом - не робити повстань проти влади Скоропадського, з огляду на велику силу німецького війська, але повстання вибухали по всіх частинах Української Землі. Українські Селяни поховали зброю, принесену з армії при демобілізації, і вели завзяті бої з поміщицькими "карательними відділами" та з німецьким військом.

СЕЛЯНСЬКІ ПОВСТАННЯ.

Найбільший спротив гетьманській владі та німцям виказали Звенигородський, Таращанський та Уманський повіти на Київщині. Тут був центр селянських організацій Українського Вільного Козацтва. Вільне козацтво цих місцевостей героїчно боролося проти наступу большевицького війська під проводом Муравйова в лютім 1918 року. Воно ж таки зліквідувало большевицьку владу в Звенігородськім повіті. Гетьманський переворот поставив проти Скоропадського всю організацію Вільного Козацтва. В травні вибухло селянське повстання на Звенигородщині /Київщині/ з участю членів Центральної Ради Шинкаря та Ю.Тютюнника. Юрко Тютюнник був тоді отаманом Вільного козацтва. В повстанні взяло участь до 25.000 селян. Але цей рух був задушений переважною німецькою силою. Повстанці в своїх заявах до німецької команди вимагали, щоб були відновлені Українська Центральна Рада і щоб були скликані Українські Установчі Збори. В тяжких боях з німецьким військом повстанці відступили з Київщини на територію Совєтської Росії. Там із них були створені "Таращанська бриґада", як частина російської червоної армії. Таким чином вузько-клясова політика уряду Скоропадського поставила на бік російського большевизму ті українські народні сили, що перед проголошенням гетьманства були рішучими ворогами большевиків.

І в тих околицях, де не було повстань, військові поміщицькі відділи провадили терор над селянами. Активних, свідоміших політично селян розстрілювали, на села накладено контрибуції, часто бито нагаями всіх громадян села. Увесь цей кривавий терор творився іменем "Української Держави". В несвідомих масах це викликало навіть до української державности взагалі. Симпатії до большевизму в українському народі зростали, большевицька пропаґанда знаходила для себе добрий ґрунт в місті й на селі.

ЗЕМЕЛЬНИЙ ЗАКОН СКОРОПАДСЬКОГО.

В червні 1918 рокугетьманський уряд видав "Тимчасовий земельний закон", на домагання німецького штабу, що боявся знищення врожаю на Україні через повстання селян.
Цей закон забороняв куплю землі однією особою більше 25 десятин.

/Десятина - приблизно 1 гектар/. Але примусового вивласнення і розділу великих маєтностей між безземельним селянством закон не брав на увагу. Тому цей закон не дав корисних наслідків, бо лишив земельну справу в такім стані, як було за царського режиму. Де в чому робилося гірше навіть, як за царської влади. Приміром, 8 липня 1918 р. гетьманський уряд видав закон, що давав право губерніяльним земельним комісіям посилати селян на працю в поміщицьких господарствах. При тому норму платні призначала губерніяльна влада сама. За непослух грозила кара арешту до трьох місяців або кара грошова до 500 карбованців. В селянських масах відчули цей закон як поворот до давньої панщини.

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНИЙ СОЮЗ.

Політика Скоропадського і її наслідки дуже непокоїли всіх свідомих українців. Вони бачили, що цей режим веде Україну до катастрофи. Представники чотирьох поміркованих українських партій - соціялістів-федералістів /провідники - С. Ефремов, М.Славинський, О. Лотоцький/, соціялістів-самостійників /М.Міхновський, Ол. Макаренко/, хліборобів-демократів, та трудової партії разом з Радою залізничників та Поштово-Телеграфною спілкою утворили в кінці травня 1918 року Національно-Державний Союз.
Цей Союз звернувся 30 травня з окремою відозвою до німецького народу, бажаючи вплинути на громадську думку Німеччини, якої армія мала в той час рішальне слово в політиці на Україні. Про владу Скоропадського у тій відозві читаємо:
"Переворот віддав усю владу в руки чужинців, ворогів українського народу. Міністерство Лизогуба зложене здебільшого з так званих малоросів, себто осіб української крови, але з московською душею, які в часи українського національного поневолення покинули свій народ, пішли на службу московському народові і, як ренегати, ще й досі ненавидять українство... Усі посади губерніяльних і повітових старостів та комендантів віддано старим ворогам українського народу, що віддавна боролися з українським рухом. Згори, їм про людське око, загадано говорити про будову Української Держави, але дійсне їх призначення - підготовувати на Україні відновлення російської державности, щоб у слушний час злучити Україну з Москвою, щоб знов утворити єдину неділиму Росію".

НАРОДНЯ ОСВІТА ЗА СКОРОПАДСЬКОГО.

Апарат гетьманської держави не сприяв розвиткові Української народньої освіти і науки. Так, у Києві, в столиці України, давній університет Св. Володимира залишено в російських руках, і цей університет був осередком, де купчилися запеклі вороги українського університету, влада призначила приміщення в далекому передмісті Києва. Другий український університет засновано в Кам"янці Подільському восени 1918 року. Зате окрім російських університетів у Києві, Харкові та Одесі, гетьманська влада заснувала ще один державний російський університет у Катеринославі. Так, за податки зібрані з українського народу, надалі провадилась русифікація України. Про положення української школи під владою Скоропадського писала Київська "Робітнича газета" 28 серпня 1918:
"Українська нація перебуває й досі в становищі поневоленої нації, українському громадянству щодня доводиться боротися за права української "державної" мови в Українській державі. Українські школи на положенні пасинків супроти російських. Для українських державних гімназій у столиці України немає помешкань, в той час

як російські гімназії мають добрі помешкання і ще й не хотять впустити в них українських гімназій, хочаб на вечірню зміну. По провінції, коли й відкриваються середні школи українські, то лише заходами місцевих "Просвіт" і інших громадських установ, а не державою. Початкова школа й досі не перейшла на українську мову".
В російських школах на Україні виховувалася молодь у дусі, рішучо ворожому до українського руху.

РОСІЙСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ НА УКРАЇНІ.

Під владою Скоропадського на Україні знайшли собі пристановище російські монархістичні організації. Ці організації не ховали своєї мети – відновлення царської Росії і прилучення України до "царського трону". Всеукраїнський Союз земельних власників, головна підпора влади Скоропадського, вимагав від міністерства внутрішніх справ Української Держави, щоб воно "скасувало заведену революційною владою галицько-латинську мову, некультурну й чужу для України" /серпень 1918 р./. Коли в роковини смерти гетьмана Івана Мазепи українські організації улаштували в Києві панахиду, то гетьманська рада міністрів висловилася проти участи уряду Української Держави в цій панахиді. Для уряду Скоропадського гетьман Мазепа був по давньому, як і за царської влади, "зрадником батьківщини" – Росії..."

На Україні в 1918 році утворився був російський єдиний фронт для боротьби проти українського національного відродження. В травні 1918 року засновано в Києві "Русский Союз" ніби для оборони російської культури. Дійсне завдання Союзу було – вести пропаганду за прилучення України до Росії. Російська преса на Україні незалежно від політичних напрямів, докладала всіх зусиль для боротьби проти українського самостійницького політичного і культурного руху. За "єдину неділиму Росію" вели завзяту пропаганду російські монархісти і російські соціялісти, не кажучи вже про большевиків. Харківський щоденник російської соціялдемократичної партії – "Голос Юга" писав у ч. 37 в місяці серпні 1918, що "російські монархісти – прихильники обєднання – грають поступовішу ролю, чим неросійські націоналісти – прихильники відокремлення" /від Росії. П.Ф./.
Само собою уряд Скоропадського, що в ньому сиділи неприховані російські патріоти, нічого не робив щоб спинити протидержавну роботу російських організацій на Україні.

ЗАГРАНИЧНА ПОЛІТИКА СКОРОПАДСЬКОГО

На осінь 1918 року у Німеччині виразно виявилась орієнтація на царську "єдину, неділиму Росію". Німеччина помагала російським монархістам на Донщині вести війну з московськими большевиками. Провідник російської конституційно-демократичної партії П. Мілюков приїхав на Україну і вів переговори з німецькими чинниками. Німці дали зрозуміти російським монархістам, що Німеччина не буде противитись об"єднанню України з Росією. Цим Німеччина, що вела в той час тяжку війну на західнім фронті з державами Антанти, сподівалася здобути для себе прихильність російських патріотів. Тепер прихильники злуки України з Росією в уряді Скоропадського підняли голови. Сам прем"єр Ф. Лизогуб, бувши в серпні 1918 р. в Берліні, заявив німецьким журналістам, що Україна ставиться правильно до злуки з Росією на основі "Переяславського договору" 1654 року...

Взявши на увагу цю орієнтацію переважної більшости кабінету Лизогуба /було в ньому тільки двоє безсумнівно свідомих українців - Д.Дорошенко, міністер закордонних справ, та Бутенко, міністер залізниць/, можемо належно оцінити й цілу політику гетьманського уряду в Україні. Інтереси українського народу були цій владі чужі, і їх уряд Скоропадського - Лизогуба не вмів і не хотів обстоювати, бо уважав Україну за частину Російської Держави. Це виявилось, між іншим, у справі автономії українських земель під Австрією. Австро-угорський уряд, на домагання дипломатів Української Центральної Ради, визнав автономію для українських областей Австрії в тайнім додатку до Берестянського договору. Австрійські поляки, довідавшися про цей тайний додаток, протестували проти відокремлення Галиччини і Буковини в один автономний "коронний край". Щоб заспокоїти сильну польську опозицію, австро-угорський уряд намагався знищити додаток про українську автономію.Помимо старань міністра Д.Дорошенка та посла України в Відні В. Липинського, уряд Скоропадського не виявив твердости й рішучости в обороні цього договору. Оригінал договору був знищений у Берліні 16 липня 1918 року.
У відносинах до Донського Козачого Війська, що проголосило було свою незалежність від Совєтської Росії, уряд Скоропадського жертвував інтереси України для Донської держави при проведенні границь. 7 серпня 1918 року в Києві підписано між Україною і Доном договір, яким, без запиту місцевого населення, визнано частиною Донської Держави округи Ростовську, Таганрізьку та Донецьку. В цих округах переважна бульшість людности була українська.

ВІЙСЬКОВА СПРАВА ЗА СКОРОПАДСЬКОГО.

Загальна політика гетьманського уряду, що прямувала до того, щоб у слушний час покласти Україну "до ніг його царського величества", не могла сприяти організації Української армії. Натомісць в Україні в широкім розмірі провадилася організація російських військових частин /напр. "Астраханська армія"/, для допомоги російській Добровольчій армії, що воювала проти большевицького війська на Донщині та на Кубані. Організація Української армії була зовсім занедбана. Основи для реґулярної української Армії були положені за уряду Центральної Ради, коли військове міністерство Української Народньої Республіки почало творити армію з 8 корпусів піхоти та 4 1/2 дивізій кінноти. Скоропадський скасував ті частини армії, які вважав за небезпечні для своєї влади. Тільки Запорізька дивізія та деякі менші частини уціліли від розформування. Гетьманське військове міністерство набирало в старшинидля проектованих 8 корпусів переважно росіян, до українців довір'я не було. Фактично творилися кадри російської армії на Україні. Дійсно, майже все це кадрове старшинство 8 корпусів помандрувало восени 1918 року до російської Добровольчої армії генерала Денікіна, коли побачило, що влада Скоропадського захиталася.

В літі 1917 року утворено для охорони Києва сердюцьку дивізію, в числі 5000. До цієї дивізії набірали охотників із родин заможних селян і козаків, головним чином з Полтавщини. Уряд Скоропадського не відважувався творити військо на основі загальної повинности, бо знав, що така армія не буде його піддержувати. Головне через те, всупереч заявам Скоропадського про створення сильної української армії, в дійсности українське військо не було зорганізоване. Були тільки поодинокі формації охотницького

характеру, як Запорізька дивізія, та Дивізія "Сірожупанників", створена в таборах полонених в Австрії /прийшла на Україну в серпні 1918 року/. Увересні-жовтні 1918 року був зорганізований Січових Стрільців із українців-галичан.

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ СОЮЗ.

Російська небезпека для України зростала. І "біла" і "черв... Росія готували свої сили, щоб у відповідний момент узяти Укр... зовсім у свої руки. Для оборони українських національних інте... сів українські політичні партії утворили Український Націонал... ний Союз. До цього Союзу вступили всі організації попереднього Національно-Державного Союзу /крім партії хліборобів-демократі... окрім того до Союзу прилучилася Українська Соціял-демократичн... партія і Українська Партія Соціялістів-революціонерів /так зв... Центральна Течія/.

Перше головою Національного Союзу був А. Ніковський, а з 18 вер... сня на голову вибрано В. Винниченка. Український Національний Союз ставив собі такі завдання:

1. Утворення сильної самостійної Української Держави;
2. Боротьба за законну владу на Україні, відповідальну перед парляментом;
3. Боротьба за демократичний виборчий закон;
4. Оборона прав українського народу і української держави в міжнародній сфері.

Провісники Національного Союзу доказували Скоропадському, що для нормального розвитку України треба зробити зміни в уряді і профести широкі реформи в інтересі широких народніх мас. Національний Союз поставив до Скоропадського домагання, щоб він утворив уряд із представників українських демократичних партій з ці... негайно зліквідувати велику земельну власність на Україні і н... землею селян. Національний Союз домагався, щоб на Україні був вибраний парлямент на основі демократичного закону і поставив завдання, по закінченні Світової війни, прилучити до Наддніпря... ської України всі землі, заселені українським народом /Галичи... Буковина, Карпатська Україна, Холмщина, Бесарабія, Кубанщина і

БОРОТЬБА ЗА ЗАГРАНИЧНУ ПОЛІТИКУ.

В жовтні 1918 року було вже ясно, що Центральні Держави не зможуть довго встояти проти армій західних великодержав. Було відомо, що уряди західних Великодержав настроєні вороже до російського большевицького уряду за сепаратний мир у Бересті з Німеччиною. Російські протибольшевицькі круги, що протестували сепаратного мира з Німеччиною, сподівалися тепер допомоги від... жав Антантидля повалення большевицького уряду і для відновлення єдиної Росії - монархічної або демократичної. Також міністри гетьманського уряду, прихильні до "єдиної неділимої Росії", рі... ли, що прийшов час і для формальної ліквідації української державности. Десять міністрів цього уряду подали 17 жовтня 1918 ... до прем"єра Лизогуба "Записку в справі зовнішньої політики Укр... Вони писали, що Україна повинна взяти участь у майбутній мировій конференції і негайно боротися "за зміцнення державности на всім обсягу бувшої Російської імперії". Більшість міністрів гетьманського уряду плянували силами України відбудувати монархічну єдину неділиму Росію.

Проти цих намірів рішуче виступив Український Національний Со-
Провідники Національного Союзу переконали були Скоропадського, щоб він призначив міністрами таких людей, що мали довір"я в украї сьскім громадянстві. Скоропадський зробив малу реформу в уряді: прем"єром лишив прихильника Росії Лизогуба, а чотирьох представників української партії соціялістів-федералістів зробив міністрами /О.Лотоцький, М.Славинський, П.Стебницький, А.Вязлов/ На уряд міністра земельних справпризначено відомого українського ча В.Леонтовича. Проте головні міністерст ва внутрішніх справ, війська, фінансів, торгівлі, харчування й т.д. залишено в руках прихильників Росії. 29 жовтня Скоропадський видав свою "Грамоту" в якій оповіщав про земельну реформу і проголошував, що буде працювати для зміцнення самостійної України.

Цей "українофільський напрям" політики Скоропадського держався недовго.
На 17 листопада 1918 мав бути скликаний Український Національний Конгрес у Києві, призначений Українсь ким Національним Союзом. Більшість гетьманського уряду не дозволила Конгресу. Міністри - москво-філи вже готували, разом із Скоропадським, проголошення федерації з Росією. Побачивши, що Скоропадський іде за прихильниками Росії, міністри - українці вийшли з гетьманського уряду 14 листопада.

СКОРОПАДСЬКИЙ ПРОГОЛОШУЄ ФЕДЕРАЦІЮ.

14 листопада Скоропадський призначив головою уряду для України російського монархіста Ґербеля. Новий уряд складався з прихильників царської Росії, завзятих ворогів українського народу. З приводу утворення нового уряду для України Скоропадський видав 14 листопада "Грамоту". В цій "Грамоті" писав, що Україні "перший належить виступити в справі утворення Всеросійської федерації, якої конечною метою буде відновлення великої Росії. Глибоко переконаний, що інші шляхи були б загибеллю для самої України кличу всіх, кому дорога її майбутність, тісно зв"язана з будуччиною і щастям усієї Росії, з"єднатися біля мене і стати грудьми на захист України і Росії... Новосформованому нами кабінетові я доручаю найближче виконання цього великого історичного завдання".
15 листопада уряд Ґербеля видав проголошення, в якім писано, про "відбудову єдиної Росії на федеративних основах" та про "негайне оголошення закону про Державний Сойм і вибори до цього на демократичних основах". Селянам новий уряд обіцяв землю, а робітникам "охорону поліпшень умов праці".
Само собою, після 7 місяців тяжкої диктатури поміщиків і капіталістів ця пропаганда російських монархістів в українських народніх масах не могла мати успіху. Натомісць проголошення Скоропадським федерації з Росією викликало велику радість і задоволення між росіянами всякого напряму, з причини націоналістично-імперіялістичних..
Українське громадянство зустріло грамоту Скоропадського дуже вороже. Провідники Українського Національного Союзу добре знали про наміри Скоропадського проголосити федерацію з Росією, а тому заздалегіть готували збройну силу для оборони української державности перед російськими монархістами та своїми зрадниками - "малоросами". Перед проголошенням федерації з Росією не всі групи, що належали до Українського Національного Союзу, приймали думку про повстання проти влади Скоропадського. Але ліквідація навіть

зовнішніх ознак української державности і передача всієї влади Україні запеклим ворогам українського руху - російським монархістам - переконала всіх членів Українського Національного Союз в тім, що з Скоропадським ніякого порозуміння не може бути.

Слід зазначити, що не тільки провідники Українського Національного Союзу готувалися до повстання проти влади Скоропадського. Проти цього уряду збирали свої сили й російські большевики, також частина російських старшин в армії Скоропадського, що були настроєні прихильно до російської партії соціялістів-революціонерів, збирали ли для повалення влади Скоропадського. Вони призначили були день перевороту на 14 листопада. Учасник цієї змови В. Станкевич пише в своїх споминах, що Скоропадський проголосивши федерацію України з Росією, "вніс нелад в офіцерські відділи, бо частина афіцерів уважала, що більше нічого й не треба". /"Воспоминанія 1917-1919/.

ВІДНОВЛЕННЯ УНР.

Деякі визначні члени Українського Національного Союзу почали готувати сили до повстання проти влади Скоропадського давніше. Вони розуміли, що коли не зроблять перевороту української організації, то революцію в Україні зроблять росіяни і підіймуть маси селян і робітників не тільки проти поміщицької реакції, але й проти українського національного відродження.

Про намір Скоропадського проголосити федерацію України з Росією Український Національний Союз довідався ще до видання грамоти з 14 листопада. 13 листопада зійшлися представники всіх партій, що належала до українського Національного Союзу, і на тайній нараді вибрали для революційного повстання проти влади Скоропадського Директорію Української Народньої Республіки. В Директорію вибрано В.Винниченка, як голову, С. Петлюру /обидва були тоді членами соціял-демократичної партів/, Ф. Швеца /соц.-революціонер/ П. Андрієвського /самостійник-соціяліст/ та А. Макаренка /безпартійний кандидат професійного Союзу залізничників: цей союз мав велику вагу в плянах повстання/.

До змови проти Скоропадського пристав полк Січових Стрільців, що був недавно зорганізований і розташований у Білій Церкві. Цей полк, що складався переважно з галицьких українців, був передовою бойовою частиною революційного руху на Україні.

Директорія УНР у своїй відозві до українського народу з 14 листопада писала:
"Генерал російської служби П.Скоропадський, порозумівшися в квітні 1918 року з німецькими генералами захопив владу на Україні і скасував Українську Народню Республіку. З того моменту зачалося знищення всіх народніх прав та нечувані знущання над демократією України жандармів і поліцаїв старого царського ладу... Останнім зрадницьким актом генерала-гетьмана П.Скоропадського про скасування самостійности Української Держави український народ віддається остаточно на поталу поміщицько-бюрократичній реакції і на цілковите поневолення . Сформований уряд із представників реакційних кляс, які мають творити єдину неділиму Росію, виразно говорить про те, що чекає український народ, коли він не встане рішуче і до останнього чоловіка в оборону свого життя".

Одночасно з відозвою Директорії С.Петлюра, призначений головний отаман українського війська, видав універсал до народу:
"По наказу Директорії Української Народньої Республіки, я, яко верховний головнокомандуючий, закликаю всіх українських солдатів і козаків боротися за державну самостійність України проти зрадн

бувшого царського найманця, генерала Скоропадського, самочинно присвоївшого собі права гетьмана України. По постанові Директорії Скоропадський оголошений поза законом за утворені ним злочинства проти самостійности Української Республіки, за знищення її вільностей, за переповнення тюрем найкращими синами українського народу, за розстріл селян, за руйнування сел і за насильство над робітниками і селянами... Обов"язок кожного громадянина, мешкаючого на Україні, арештувати генерала Скоропадського і передати його в руки республіканських властей".

Ці відозви Директорії, в яких вона проголошувала скасування влади Скоропадського і відновлення Української Народньої Республіки, викликали в Україні величезний рух, головно ж між селянством. Селянство найбільше натерпілося від терору влади Скоропадського і масами пішло до війська Директорії зі зброєю, возами, з провіянтом. Українські частини не схотіли обороняти влади Скоропадського і перейшли до Директорії.

Протягом тижня влада Директорії була проголошена по всіх майже містах України-, в Харкові, в Полтаві, в Вінниці, Катеринославі та в інших. Тільки за Київ довелося Директорії вести уперту боротьбу цілий місяць з тими російськими силами, що засіли в українській столиці. Після проголошення повстання Директорії Скоропадський призначив комендантом Києва відомого ворога українського руху графа Келлера. Келлер нищив у Києві все українське. Для своїх військових частин він відновив статут царської армії, під його проводом відбулося нищення українських книг, портретів і погрудь Шевченка та інших українських діячів у державних установах. Замість українських стягів, що їх ці російські повинні нищили і зневажали, наказано в Києві повивішувати царські прапори.

Ці російські відділи не могли б довго держатися в Києві своїми власними силами, бо їх було мало. Їм загрожувала не тільки повстанська армія Директорії УНР, але також маси київської людности, зосібна робітництва та революційне українське студенство. У Києві був створений революційний комітет із членів української соціял-демократичної партії для боротьби проти російських монархістів у самому місті. /В.Чехівський, Іванів, А.Пісоцький і інші/. Українські бойові відділи, що складалися з студентів та робітників, зробили повстання в Києві вночі на 23 листопада і захопили були значну частину міста. Але військо Директорії не могло наблизитися до Києва, бо на перешкоді стояли відділи німецької армії.

9 листопада 1918 року в Німеччині почалася революція, і була проголошена республіка . Українські провідники сподівалися, що німецьке військо, розташоване по Україні, не буде тепер умішуватися в українські справи. Але рада німецьких військових делегатів, у Києві попала під вплив тих своїх старшин, що держали з російськими монархістами. Німецьких вояків вони переконували, що на Київ йдуть звичайні "бандити", і що як не розбити тих "бандитів", то німцям не вдасться вернутися додому, в рідний край, бо тоді повстанці їх повбивають. Підбурені цією пропагандою німецькі відділи не пустили українського війська в Київ. Після перших успішних боїв українських частин з відділами Келлера-Скоропадського німецька залога стала на позиції перед Києвом проти української армії. Директорія не мала на початку досить зброї, щоб ударити на цих непроханих оборонців "единої неділимої Росії". Довелося українцям вступити в переговори з німцями, а тим часом готувати сили до дальшої боротьби.

На поміч Директорії прийшов розклад у німецькому війську. Бувало, що цілі німецькі частини кидали зброю, аби тільки українське революційне військо їх пропустило додому. Деякі німецькі відділи заявляли, що не будуть битися проти українського війська, а що боротимуться проти реакції, разом з українською республіканською армією.

Аж до 12 грудня армія Директорії УНР облягала Київ. Того дня підписано договір між делеґатами Директорії та представниками німецької команди в Києві. Німці зобов"язалися покинути Київ і не вмішуватися в українську справу. Після цього Скоропадському не було на кого спертися. Надії російських монархістів на негайну допомогу держав Антанти проти Українського народнього руху не справдилися.

14 грудня Скоропадський підписав заяву, що він зрікається гетьманської влади. Писав, що він сім місяців намагався - "вивести край з того тяжкого становища, в якім він перебуває. Бог не дав мені сил справитись із цим завданням".
Деякий час Скоропадський переховувався в Києві поки тайно не виїхав за кордон у Німеччину з своїми німецькими приятелями.
Українська армія вступила в столицю України.
19 грудня людність радісно вітала в Києві Директорію Української народньої Республіки.

Влада Скоропадського була великим лихом для українського народу. Вона завела на Україні поміщицьку реакцію і пригноблення українських народніх мас - селянство і робітництво. Ця влада, що складалася з прихильників царської Росії, гальмувала розвиток української національно-політичної свідомості в українських народніх масах. Ленін висловився, що в 1918 році в Україні був сильний український національний рух, але "німці його затовкли", бо утворили режим Скоропадського. Українські народні маси не розуміли підступної гри російських поміщиків-монархістів, що іменем "Української Держави" гнобили український народ: ці маси за сім місяців під владою Скоропадського збайдужніли до української національно-державної справи, бо ця "Українська Держава" виступала під охороною німецьких та австрійських вояків, з нагайкою і брутальністю царських жандармів. Ця влада штовхала українські народні маси в обійми до російських большевиків.

Влада Скоропадського на Україні підготувала ґрунт для нового большевицького наступу на Україну.

Того ж таки автора:

УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ
I. Центральна Рада

Незабаром вийде:

УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ
III. Директорія